

'Oma is ons opperhoofd'

Ze zijn geworteld in Overijssel, maar de navelstreng met de Molukken is nooit helemaal doorgeknipt. Oma Justina woont al vijftig jaar in een Molukse wijk, dochter Liz vliegt bijna elk jaar naar Indonesië en kleindochter Shakira voelt haar roots tijdens de traditionele dans van het eiland Nila. Drie generaties Molukse vrouwen vertellen over het verleden en hun band met elkaar en met 'daar'.

TEKST KARIN WESSELINK BEELD MANON VAN DER ZWAAL

Justina Tanwey-Korlefura (91), Nijverdal

'Ik heb de brieven uit Indonesië lang bewaard'

Mijn eerste kind heb ik achtergelaten op de Molukken. De KNIL-militairen en hun gezinnen moesten zó plotseling weg uit Jakarta dat er geen tijd was om Dien op te halen bij mijn schoonouders op het eiland Nila. Met een trouwfoto, de kleren die we droegen en onze tweede dochter Liz gingen we aan boord van de Castel Bianco. Ik dacht dat we hooguit een half jaar zouden wegblijven, maar Dien zag ik pas terug toen ze twintig was.

Eind april 1951 kwamen we aan in de haven van Rotterdam. Na een medische keuring in Amersfoort werden we naar het kamp in Tungalroy gebracht. Mijn man sloot zich aan bij de PNMS-beweging, die voor terugkeer naar de Molukken streed, en uiteindelijk bracht ons dat naar Beenderribben in Overijssel. Al snel werd hij daar gekozen voor het kampbestuur. We hadden geen water, geen eigen toilet en met turf kregen we de houten barakken niet warm. Liz werd hier zes en ging naar de lagere school. Ze nam Nederlandse vriendinnen mee als er iets te vieren viel in het kamp, zoals een verjaardag. Ze is een echte Molukse: sociaal en ze zorgt graag voor andere mensen.

De eerste jaren kregen we alles van de regering: eten, kleren, zakgeld. Maar na een tijdje merkten we dat de over-

heid wilde dat we meer op eigen benen zouden gaan staan. Dat zorgde voor onrust in het kamp, mensen verzetten zich hiertegen. We wilden immers terug, maar Indonesië hield de grenzen dicht voor ons. Mijn man voerde ook actie, hij ging bijvoorbeeld met een paar mannen op de fiets naar de Spar in Scheerwolde om rijst, suiker en meel te halen. Tegen de winkeljuffrouw zei hij: 'Zet maar op rekening van koningin Juliana.' Vervolgens maakten ze zich uit de voeten.

Er lag hout opgestapeld in het kamp, daarvan zouden keukens in de barakken worden gebouwd. Maar dat hout werd door een groepje mannen in brand gestoken. De sfeer werd grimmiger, er kwam een politie-inval en veel mannen werden gearresteerd. Mijn man had geluk: hij was op dat moment niet in het kamp. De gaarkeuken ging dicht en we hadden weinig te eten. Af en toe stuurde een oom in de gevangenis van Doetinchem wat droog brood dat ik roosterde op de kachel.

Na een paar jaar in Nederland mocht mijn man gaan werken. Eerst was hij kok op de Holland Amerika Lijn, daarna lasser op het dok in Amsterdam. De plannen voor terugkeer kregen ondertussen vorm: we lieten ons inenten, hadden onze spullen in houten kisten

gedaan en waren klaar voor vertrek. Maar toen kreeg mijn man een slecht voorgevoel. Hij blies alles op het laatste moment af, tekende voor de Indonesische nationaliteit en we gingen in de Molukse wijk van Nijverdal wonen. Voor hem voelde dat als een capitulatie, maar toen we maanden later de eerste brieven van vrienden en familieleden kregen die wel de oversteek hadden gemaakt, was ik dankbaar. De berich-

'Zet maar op rekening van koningin Juliana'

ten waren slecht, veel mensen waren overleden of in sloppenwijken terechtgekomen. Mijn man heeft zich daarna nooit meer met politiek bemoeid. Hij weigerde zelfs de erepenning, genoemd naar minister Rietkerk. Ik trok juist mijn mooiste sarong aan en ontving hem uit handen van de burgemeester.

Ik heb nooit teruggewild naar de Molukken, behalve voor vakantie. Ik tel onze zegeningen. We hebben het hier goed en kunnen geld en kleren sturen naar familie. Lange tijd heb ik nog brieven uit Indonesië bewaard. Maar tijdens de renovatie van dit huis heb ik ze weggegooid. Het is niet goed om in het verleden te leven.'

Liz Korlefura (61), nachthoofd in een verpleeghuis, Zwolle

‘Al mijn vriendinnen en nichtjes gingen terug’

Op een dag kwamen mensen uit Steenwijkerwold naar kamp Westerbork om te vragen of wij zwarte Piet wilden spelen. Ik was beledigd, maar ze bedoelden het vast goed. Dat ik in een kamp voor Joden ben opgegroeid, hoorde ik pas jaren later. Ineens snapte ik waarom sommige bewoners destijds beweerden dat ze geesten zagen. Ik ging naar school in het dorp en weet nog dat ik op een dag bij de schooldirecteur werd geroepen. Het was hem een raadsel hoe er voetafdrukken op de wc-brillen waren gekomen. Omdat ik als eerste van het groepje goed Nederlands sprak, moest ik de andere Molukse leerlingen vertellen dat we op de rand van het toilet moesten gaan zitten in plaats van erop te gaan staan. In het kamp hadden we namelijk alleen hurk-wc's. Ik heb weinig onthouden van die tijd, maar ik weet nog wel dat vader kuikentjes hield in onze barak en dat we wel eens gingen vissen. Stiekem, want hij had geen vergunning. Ik kan me ook nog herinneren dat ik drie nachten met hem op het Malieveld in Den Haag heb doorgebracht om actie te voeren. Ik weet niet meer of dat nu was voor een onafhankelijke Molukse staat of voor terugkeer. Ik zal toen vijf zijn geweest. Over politiek werd wel gesproken, maar niet als er kinderen in de buurt waren. In het kamp waren op een gegeven moment soldaten. Die patrouilleerden om de rust te bewaren. Eén keer zag ik voor mijn ogen dat een man de RMS-vlag voor z'n borst hield en naar de soldaten riep: 'Schiet me maar dood.'

Ik schrok van de knallen, maar het waren schoten in de lucht. Er was geen eten in het kamp, we hadden alleen nog een pot pindakaas. Die moest ik onder het matras verstoppen toen een minister polshoogte kwam nemen van de omstandigheden in het kamp. Ik denk dat ik in de vijfde klas van de lagere school zat toen al m'n vriendinnen en nichtjes teruggingen naar Indonesië. Wij bleven in Nederland, tot mijn grote verdriet. Uiteindelijk was ik 44 toen ik terugging naar de Molukken. Tijdens die reis heb ik mijn vader bedankt dat we ondanks zijn heimwee in Nijverdal zijn gaan wonen. Ik realiseerde me ineens in wat voor luxe ik leef. Sindsdien heb ik het gevoel dat ik iets voor de mensen daar moet doen. Ik zamel spullen en geld in, verkocht saté op Koninginnedag en heb met hulp van familie waterputten laten slaan. Ik ben zo graag in Indonesië dat ik een tijdje geleden een klein huisje heb gekocht op Bali. Expres niet op de Molukken, want daar kan ik geen vakantie vieren. Als ik daar ben voel ik me verantwoordelijk voor familie en vrienden. Ik koos ooit voor de interne verpleegstersopleiding omdat ik dan uit huis kon. Ik wilde op eigen benen staan, misschien ook omdat ik best streng ben opgevoed. Lipstick was verboden

‘Als ik in de tijd van de kapingen in een winkel kwam, viel het gesprek stil’

en mijn moeder gooide gerust mijn minirok in de container. Dan haalde ik die er vervolgens uit en trok ik 'm weer aan. Toen ik voor het eerst met een Nederlandse man thuiskwam, keek mijn moeder hem niet eens aan toen ze hem de hand schudde. Maar later is ze zelfs met zijn moeder naar Ambon en Seram geweest. Moeder is nooit bang geweest dat ik zou vernederlandsen, maar dat is wel een beetje gebeurd. Ik ben extravert, ga alleen op vakantie en heb vijftien jaar een stacaravan gehad op de camping in Heino, een kwartiertje rijden van Zwolle. Natuurlijk word ik er wel eens op aangekeken dat ik Moluks ben, hoewel dat vooral in de tijd van de kapingen en gijzelingsacties vervelend was. Als ik dan in een winkel kwam, viel het gesprek stil. Maar ik heb het niet graag over het verleden, helemaal niet met mijn kinderen. Ik wilde ze een zorgeloze jeugd en toekomst bieden. Dat ik ze geen Maleis heb geleerd, was vooral uit gemakzucht. Ik denk zelfs in het Nederlands. Op een gegeven moment zijn mijn kinderen zelf op zoek gegaan naar hun afkomst. Zo heeft mijn zoon mijn meisjesnaam op zijn rug laten tatoeëren. Dat ontroerde me.'

Shakira van Dijk (34), officemanager, Zwolle

‘Als ik dans, voel ik waar ik óók vandaan kom’

In de tuin bij oma voerde ik op verjaardagen de *menari* op, een Indonesische dans. Wel wat houterig in het begin en op de Dolly Dotsmanier. Natuurlijk vond ik het wel eng, maar ik ben blij dat mijn moeder het me heeft bijgebracht. Ik heb een Nederlandse vader en ben Nederlands opgevoed, ik spreek weinig Maleis. Sinds ik zelf moeder ben, ervaar ik dat als een handicap. Ik kan geen één op één gesprek met oma voeren. En van opa weet ik ook maar weinig. Hij luisterde, samen met oma, elke zaterdag naar Suara Maluku. Toen er op Ambon in 1999 onlusten uitbraken tussen moslims en christenen, was hij niet meer van de radio en tv weg te slaan. Hij wilde heel graag naar z'n familie en vrienden daar en misschien kreeg hij ook wel nieuwe hoop op een onafhankelijke Molukse staat. Vlak daarna is hij overleden. Het heeft me erg geraakt dat hij zijn reis niet meer kon maken. Zelf begon ik pas later nieuwsgierig te worden naar de Molukken. Vijf jaar na opa's dood ben ik naar Indonesië gegaan, maar Ambon zat nog dicht vanwege de politieke onrust. Ik ben ook maar één keer naar het kamp geweest waar mijn moeder is opgegroeid. Ik was dertien. Op mijn vijftiende werd ik gevraagd voor een traditionele dansgroep. We zouden de dans van het eiland van mijn oma gaan opvoeren tijdens bruiloften. Ik verstond de liedjes niet en snapte niets van de betekenis van de bewegingen, maar tijdens ons eerste optreden werd ik heel emotioneel. Alsof ik toen pas voelde waar ik óók vandaan kom. Moeder ver-

telt weinig over vroeger, maar ik weet wel dat ze in het kamp soms uren zat te wachten op de bus tussen Steenwijk en Blokzijl. Oma was dan in haar eentje naar familie in een kamp in Den Helder om wat eten te halen. En dat terwijl ze nauwelijks Nederlands sprak! Dat oma nu al vijftig jaar in de Molukse wijk woont, vind ik fijn voor haar. Anders was ze allang weggekijnd. Twee zoons wonen bij haar in huis, ze hoeft zich niet alleen te redden. Je laat je moeder of oma toch niet alleen

‘Het raakte me dat opa zijn reis niet meer kon maken’

naar de huisarts of het ziekenhuis gaan? Ze heeft een bijzondere positie in Nijverdal als oudste nog levende van de eerste generatie Molukkers. Bij de aftrap van Nederland Leest 2009 mocht zij het boek *Oeroeg* overhandigen aan de burgermeester. Elke week gaat ze naar Karna Sajang, de dagopvang voor Molukse ouderen, om bingo te spelen en te zingen. Eind vorig jaar is er brand gesticht in de kerk waar oma altijd heengaat. Geen idee waarom en of de daders ooit gepakt zijn, maar natuurlijk maak ik me op dat soort momenten zorgen. Ze is oud, maar ze geniet nog zo van haar familie om zich heen. Oma is ons opperhoofd, ze legt een deken van rust over ons. Ik hoop dat ze het eeuwige leven heeft, want ik wil nog heel veel aan haar vragen. ■

Waarom werden er zoveel Molukse gezinnen, nu precies zestig jaar geleden, vanuit Indonesië naar ons polderlandschap verscheept? Nederlands-Indië kwam in de Tweede Wereldoorlog in handen van Japan. Toen de overwinning van de geallieerden op het Derde Rijk een feit was, verzetten de Indonesiërs zich onder leiding van Soekarno tegen het juk van voormalig kolonisator Nederland. Hun opstand moest worden neergeslagen door het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL), waarin ook Molukse militairen dienden. De Molukkers streefden naar zelfbeschikking van hun woongebied, het eiland Ambon. In 1949 werd Indonesië onafhankelijk en een jaar later, op 25 april, werd op Ambon de Republiek der Zuid-Molukken (RMS) uitgeroepen. Nederland deed dit af als een daad van rebellie. Ondertussen was op Java een ontvlambare situatie ontstaan. De KNIL-militairen hadden zich op z'n zachtst gezegd niet populair gemaakt bij de lokale Indonesische bevolking. Zo'n 4000 soldaten met hun gezinnen (in totaal zo'n 12500 personen) werden naar Nederland verscheept. Tijdelijk, werd hen beloofd. De eerste tegenvaller was het oneervol ontslag dat aan boord al werd aangekondigd. In Nederland werden de Molukkers verspreid over zo'n 90 woonkampen, waaronder voormalig concentratiekamp Westerbork. De belofte van de Nederlandse regering om hen ooit terug te brengen naar de Molukken, is nooit ingelost. Dit leidde tot onrust en frustratie en uiteindelijk tot de gijzelingsacties en treinkapingen in de jaren 70 door radicale Zuid-Molukkers die onder andere een onafhankelijke Molukse staat nastreefden.